

Л бр. 2817/4
П бр. 2744

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС

таб. 3/2

ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

УРЕЂУЈЕ

А. БЕЛИЋ

уз

СТАЛНУ САРАДЊУ

г. г. А. МЕЈЕ-А, проф. Collège de France, А. СТОЛИЋЕВИЋА, проф. Унив. у Јубљани, К. ЊИЧА, проф. Унив. у Кракову, Љ. СТОЈАНОВИЋА, акад. у Београду, М. РЕШЕТАР, проф. Унив. у Загребу, О. ХУЈЕРА, проф. Унив. у Прагу, Р. НАХТИГАЛА, проф. Унив. у Јубљани, СТ. ИВШИЋА, проф. Унив. у Загребу, СТ. М. КУЉБАКИНА, проф. Унив. у Београду, ФР. ИЛЕШИЋА, проф. Унив. у Загребу, ФР. РАМОВИЋА, проф. Унив. у Јубљани и Х. БАРИЋА, проф. Унив. у Београду.

Ова је књига куплена и опремана.

Подвлачио речи Св. Марковић

Исписивао речи 2. Јануар из

Листића проверени и сређени по реду текста.

Број листића: 19 - 9 ± 110

Београд, 26-III-1949 год.

Евидентичар

Милан Зоревић

БЕОГРАД, 1924.

Psalterium Sinaiticum у новом издању.

„Памятники старославянского языка. Томъ IV. Синайская Псалтырь, глаголический памятникъ XI вѣка. Приготовилъ къ изданію Сергѣй Северьяновъ. Изданіе Отдѣленія Русскаго Языка и Словесности Россійской Академіи Наукъ. Петроградъ 1922.“

Захваљујући љубазности проф. А. М. Селишчева (у Москви) имао сам прилике да проучим ново издање Синајског Псалтира, на које је наша наука одавна са нестрпљењем чекала.

Свако ко је имао могућности да завири ма и једним оком у фотографске снимке тог важног старословенског споменика,¹ био је начисто с тим да старо Гејтлерово издање (1883 г.) не вреди много, тако да се њиме можемо служити само са много опрезности.

Ново је издање потпуно оправдало ово неповерење према Гејтлеровом издању: у њему има преко 1000 грешака, већих и мањих. Немарност издавачева ишла је тако далеко да су често и читави редови, а не само целе речи, сасвим изостављани.

Тешко би било навести све грешке Гејтлерова издања. Оне се већином тичу полугласника. Али пошто намеравам говорити о полугласницима у Ps. Sin. на основу новог издања у засебном чланку, у вези са једном стручном студијом која је изашла у Русији 1916 г., изоставићу сада све грешке које се односе на полугласнике. Изоставићу такође и грешке које се тичу употребе различних знакова за и, і, а тако исто и грешке које су графичке природе. Зато ћу овде навести само крупније и важније грешке друге природе, да би се научници који се и даље служе Гејтлеровим издањем, пошто је ново издање неприступачно, могли у неколико ослободити погрешних схватања и закључака на основу тог издања.

¹ Снимке са целог споменика спремио је В. И. Бенешевич за руску Академију г. 1907.

Сев. ¹	1 б 1з ... дѣнныхъ — Г. ... дѣнныхъ
„	1 б 18 тѣщет... — Г. тѣщет...
„	2 б 8 єда — Г. є[г]да
„	2 б 10 гѣ — Г. ги
„	3 а 10 на мѣа — Г. мѣа
„	3 а 18 благословищенье — Г. благословищенье
„	3 б 9 лѣжїа — Г. лѣжж
„	4 а 5 єкъ — Г. єко
„	4 б 9 къ — Г. къ
„	6 а 20 вѣзнеси — Г. вѣзноси
„	6 б 5 о томъ — Г. (по) томъ
„	7 а 22 єстноварі — Г. основатль
„	7 б 11 ѡольскыи — Г. ѡольскым
„	7 б 12 пѣтициа — Г. бѣтициа
„	8 а 13 потрѣбнитъ — Г. потрѣбнитъ
„	8 б 9 ѡукогыхъ — Г. ѡукогыхъ
„	9 а 10 надѣ ви — Г. нась ви
„	9 б 1 гѣ — Г. гѣ
„	10 а 6 ємој же — Г. и́да, оуже
„	10 а 11 єогатыми — Г. єогатыми
„	10 б 3—4 єудолѣка — Г. єудолѣка
„	10 б 13 ѿубогыхъ — Г. ѿубогыхъ
„	10 б 16 бо вѣ срѣдъ... — Г. по срѣд...
„	11 а 8 вѣкъ 1 — Г. вѣкъ
„	11 б 9 ѿи — Г. ии
„	11 б 19 а люблан — Г. люблан
„	12 а 7 дѣнє — Г. лѣнє
„	13 б 3 поиж — Г. (вѣ)пиж
„	13 б 4 вѣспоиж — Г. вѣ(с)пиж
„	14 а 5 -шиасъ — Г. -шиа
„	14 б 4 глиж — Г. глѣж
„	15 а 13—14 имѧн ихъ — Г. именѹхъ
„	15 а 17 достоѣнъмъ — Г. достоѣнъмъ
„	15 б 3 вѣразоу... — Г. вѣрезоу...
„	16 а 7 дѣа — Г. дїа

¹ „Сев.“ означује ново издање, Г. = Гејтлерово издање. Стране се означују по новом издању: 1 а, 1 б, 2 а, 2 б и т. д. Код Г. 1 а = 1; 1 б = 2; 2 а = 3; 2 б = 4; 3 а = 5 и т. д. (58 а = 115; 58 б = 116 и сл.).

Разлику између 2 варијанта : (са две тачке и без тачака) не бележим: употребљавам само .

- Сев. 16 б 4 не — Г. се
 „ 17 а 15 сиѣкъ — Г. сиѣкъ вѣ
 „ 17 а 16 одѣлѣкъ — Г. отѣлѣкъ
 „ 17 б 6—7 из-д-ржкъ — Г. издржкъ
 „ 18 а 2 коѣкни — Г. коѣкни
 „ 18 а 11 + подвѣ... — Г. подвѣ...
 „ 18 б 4 закрекъ — Г. за крокъ
 „ 18 б 6 вода — Г. вода
 „ 21 а 9 оғелышаще — Г. оғелышашиа
 „ 22 б 1 и — Г. и
 „ 22 б 11 оғдолѣкѣтъ — Г. оғдолѣкѣтъ
 „ 23 а 19 десніца — Г. десницж
 „ 24 б 21 вѣ денѣ — Г. тѣ денѣ
 „ 25 а 19 сосьцю — Г. сосьц(о)f
 „ 25 б 3 отъстжни — Г. отъстжитъ
 „ 25 б 17 сѣмрти — Г. сѣмрти
 „ 26 а 2 ичсюм — Г. и чисюм
 „ 26 а 9 твоюм — Г. сковюм
 „ 26 б 3 негодова — Г. негодова
 „ 26 б 11 сиꙗ — Г. с[е]иꙗ
 „ 27 а 7 съходиости — Г. -ште
 „ 28 б 7 вѣни... — Г. сѣ...
 „ 30 а 18 жтробж моїж — Г. жтробж
 „ 30 б 1 вѣ-истинѣ — Г. вѣ-истинѣ
 „ 31 а 7 съетоѹж — Г. съеткоѹ
 „ 31 а 8 помазаньж — Г. помазаньж
 „ 31 а 16 о сѣнѣсти — Г. сѣнѣсти
 „ 31 а 18 врази — Г. врази
 „ 31 б 5 вѣз- — Г. вѣз-
 „ 32 б 4-5 солѣга — Г. солѣга(шиꙗ)
 „ 32 б 6 вѣројж — Г. вѣројж¹
 „ 32 б 15 и оғподоблж — Г. сѣп...
 „ 33 а 5 глајште — Г. глајште
 „ 33 б 17 гласѣ — Г. гласѣ
 „ 33 б 21 вѣлѣк... — Г. вѣлѣк...
 „ 34 а 8 поѹстынж — Г. поѹстыниа
 „ 34 а 19-20 сѣнѣце(ны) — Г. о сѣнѣце
 „ 34 б 2 подѣмлѣтъ — Г. подѣмлѣтъ
 „ 34 б 3 еси — Г. —

- Сев. 35 а 5-6 югода — Г. юг(к)ада
 „ 35 а 10 вѣстѣ — Г. вѣстѣ
 „ 36 а 12 отѣ ѡрестї — Г. ѡрестї
 „ 37 а 6 лѣстїкыа — Г. лѣстїтвыа
 „ 37 а 13 чакчкы — Г. чаккы
 „ 37 а 20 оскоѣкѣ — Г. оскоѣкѣ
 „ 38 а 2 вѣсм — Г. —
 „ 38 а 16 тѣкѣ — Г. тѣкѣ
 „ 39 а 7-8 деснѧтк... — Г. же сѧтъ...
 „ 39 а 17 гѣ — Г. гиѣ
 „ 39 б 16 мѣтаєтъ же сѣ... — Г. —
 „ 39 б 18-19 вѣ вѣкѣ — Г. вѣсѣкѣ
 „ 39 б 22 рођѣ + — Г. рођды
 „ 40 а 4 пріэрѣ гѣ — Г. пріэрѣ хѣ
 „ 40 а 6 -вағо — Г. ка ғо
 „ 40 а 13 и сполинѣ — Г. исполинѣ
 „ 40 а 15 во множ... — Г. и о множ...
 „ 40 а 18 коꙗчихѣ — Г. коꙗчишихѣ
 „ 40 а 22 дишѣ — Г. дишѣ
 „ 41 а 1-2 благъ — Г. блатѣ
 „ 41 б 20 дишѣ — Г. дишѣ
 „ 42 а 7 исѹни — Г. и сѹни
 „ 43 б 11 иенакид- — Г. иенакид-
 „ 44 а 6 порадоѹ- — Г. иорадоѹ-
 „ 44 б 9 ле вѣ коѹ раба гиѣ дада — Г. —
 „ 44 б 14 кољсти — Г. во лѣсти
 „ 45 б 9 твојж — Г. скојж
 „ 46 а 10 на — Г. па
 „ 46 б 15 кротъци — Г. кротъци
 „ 46 б 16 множкасѣ — Г. множестѣ
 „ 47 а 11 -киныхѣ — Г. -кикѣхѣ
 „ 47 б 15 ибо сѣста- — Г. и босъ ста-
 „ 47 б 16 -ника — Г. -ника
 „ 48 а 5 праныхѣ — Г. прдыхѣ
 „ 49 а 9 сѣкотѣ — Г. сквотѣ
 „ 49 а 18 истѣ² — Г. иитѣ
 „ 49 б 4 сиꙗ — Г. —
 „ 52 а 14 пѣнѣ — Г. пѣснѣ
 „ 54 а 18 везаконенѣ — Г. везаконенѣ

¹ о претставља прву половину глагољичког ѿ које није довршено.

² 1 на стране = икетѣ

- Сев. 56 ап твојж — Г. својж.
 „ 56 а22 емоу спиње лицио моемоу и — Г. —
 „ 57 а21 ... жилъ — Г. ... жилъ
 „ 60 б11 иѣковліж — Г. иѣковіж
 „ 61 а7 -коренъмъ — Г. -коренъ(и)мъ
 „ 61 а11 каръдъ — Г. даръдъ
 „ 61 а15 тако — Г. пако
 „ 61 а15 дикишъ — Г. видиши
 „ 61 б16 ... ины въ — Г. ... въ...
 „ 61 б15 вѣкъ 1 — Г. вѣкы
 „ 62 а11 код Г. изостављено боу
 „ 62 а23 въ родъ 1 — Г. въ родъ
 „ 62 б23 словестітътсѧ — Г. -ствітътсѧ
 „ 63 а1 рода — Г. рока
 „ 63 б7 скоти — Г. Ѳко сти
 „ 63 б15 твоја — Г. своя
 „ 64 а1 вѣвръже — Г. тѣг връже
 „ 64 а1 словеса — Г. словеса
 „ 64 б8 коненъѣ — Г. конниѣ
 „ 65 б24 дадъ — Г. дадо
 „ 65 б26 (зъ)лобо — Г. (зъ)лобж
 „ 66 б7 Ѳко благо — Г. Ѳко
 „ 66 б8 конецъ — Г. конецъ
 „ 67 а16 у Г. изостављен је: и въ слаѣ твои сяди ми
 „ 67 б1 вѣза — Г. вѣза
 „ 68 б13 ма — Г. ма
 „ 68 б18 зданне — Г. знанне
 „ 69 а22 мнѣ — Г. мнє
 „ 70 а6 тѣлоопасанѣ¹ — Г. тѣлоопъсанѣ
 „ 70 а13 везаконене — Г. везаконье
 „ 73 а12 Ѳко тѣ² — Г. Ѳко
 „ 74 б15 іантомъї — Г. здитомъ ви
 „ 75 б1 оправѣдити — Г. -иш
 „ 75 б9 Ѳко — Г. Ѳко
 „ 78 а15 твоја — Г. твоја
 „ 78 а21 ѡкви — Г. ѡкви
 „ 79 а7 Ѳко же — Г. Ѳко
 „ 80 а9 код Г. і сувишно је
 „ 80 б18 сиркнхъ — Г. сихъ 1 лхъ

- Сев. 81 а14 (и)знеможе ты же — Г. изнеможетъ тже
 „ 81 а18 животъ на пеи — Г. -тъна [на]
 „ 81 б13 ибо гѣ — Г. и богъ
 „ 82 а19 вѣздахъ — Г. вѣзвахъ
 „ 83 б6 твоего — Г. скроего
 „ 84 а18 поразі тї¹ — Г. поразити
 „ 84 б16 ништи 1 — Г. ништи
 „ 85 б14 любище — Г. люб(а)ище
 „ 85 б21 пъслмъ — Г. пъсмъ
 „ 88 б10 примжтъ — Г. примжтъ
 „ 90 б11 оудрѣжаꙗм — Г. оудрѣжаи(тъ)
 „ 91 б16 ісконишаши — Г. і ско —
 „ 91 б18 сонѣ — Г. сонк е
 „ 92 а20 погыбжтъ — Г. погыбжть
 „ 92 б10 дрѣштери соні — Г. -щери скон
 „ 94 а17 зоръ — Г. зорж
 „ 94 а9 краиню — Г. —по
 „ 94 б13 домовъ — Г. домоу въ
 „ 96 а1 скры — Г. скры
 „ 96 а7 і вѣса — Г. вѣса
 „ 96 а18 жилиште-го — Г. -ште его
 „ 96 а21 штитъ 1 — Г. штиты
 „ 96 б12 сеи — Г. сеи
 „ 97 б20 вѣла- — Г. вѣла-
 „ 98 б9 вѣдь² — Г. веды
 „ 98 б13 ходиатъ — Г. годиатъ
 „ 99 б10 елико — Г. елико
 „ 100 а2 прогнѣкам — Г. -кам 1
 „ 100 а20 танеск — Г. -окѣ
 „ 100 б7 разкрѣзе — Г. разкрѣже
 „ 100 б10 ізведе — Г. ізведе
 „ 101 а12-13 гнѣквиде³ — Г. (и)зиде
 „ 102 а4 очи въ — Г. очивъ
 „ 103 а9 в. 100 а20
 „ 104 а7 землж — Г. землиа
 „ 104 а13 вѣшилико — Г. -жто
 „ 105 а8 колѣна — Г. колѣно
 „ 105 а11 сонѣ иже — Г. сонкож же
 „ 105 б18 проле- — Г. поде-

¹ Место тѣ ² место веды ³ = гнѣкъ вѣзиде¹ sic! ² = тѣ

- Сев. 106 б₅ овкиштахъ — Г. -штаго
 „ 107 а₅ ежедомъ — Г. съясѣдомъ
 „ 107 а₁₂ родъ — Г. роды
 „ 107 а₁₅ -нкѣ — Г. нкѣ
 „ 107 б₂ имасю¹ — Г. имасю
 „ 108 б₁₈ пъсаломъ — Г. -мы
 „ 109 а₁₈ кѣ та — Г. кѣ та
 „ 109 б₄ кѣ² — Г. кѣ
 „ 109 б₁₄ срѣдкѣ — Г. -ца
 „ 109 б₁₅₋₁₆ код Г. су изостављени: поидетъ³ вѣ
     начинанихъ скотихъ
 „ 110 а₈ я — Г. иж
 „ 110 а₁₃ вѣ — Г. вѣ
 „ 110 б₈ кышкоумоу — Г. кышкъ-
 „ 111 а₁₈ моквѣ — Г. мокѣ вѣ
 „ 111 а₂₀ гевали и мамънѣ — Г. гевал и имамъ иѣ
 „ 111 б₄ кесуръ — Г. кесурхъ
 „ 112 б₄ ся о вѣкъ — Г. о вѣкъ
 „ 113 а₁₃ хѣ — Г. га
 „ 113 б₁₂₋₁₃ земліх твој — Г. -мліх твои
 „ 114 б₆ вѣже — Г. вѣже
 „ 116 а₉ мене — Г. тебе
 „ 116 б₁ є(д) — Г. (и)є
 „ 117 а₁ родъ — Г. роды
 „ 117 а₇₋₈ код Г. изостављени су: клюсъ ся
     извѣраньимъ мымъ⁴
 „ 117 а₁₈ вѣ — Г. вѣ
 „ 117 а₁₈-влѣни — Г. -вѣни
 „ 117 б₂ (г)родаго⁵ — Г. (ж)...
 „ 118 б₈ оскѣръимъ... — Г. оскѣръи...
 „ 118 б₂₉ ли прѣждѣ — Г. -же
 „ 119 а₁₁ вѣсѧ — Г. -лнтъсѧ
 „ 120 а₂₃ иштисти — Г. -саи
 „ 120 б₂₃ -китъ — Г. -ви
 „ 121 б₃ сѣвѣ — Г. сѣка
 „ 122 б₁₈ -книхъ — Г. -тыхъ
 „ 123 а₆ мѣстин — Г. мѣстин
 „ 124 а₇₋₈ зѣлобоужъ — Г. зѣлобоужъ-
 „ 124 б₁₇ вѣли и гѣ — Г. вѣли ихъ

- Сев. 126 б₁₇ гѣ — Г. гнѣк на другом месте
 „ 127 а₁₄ дшиа — Г. дшѣ
 „ 130 а₁₉₋₂₀ сокѣцик сиа — Г. сокѣцик
 „ 131 а₁₈ землѣ — Г. земля
 „ 131 б₁₁ гѣ: и вѣ — Г. гѣ:
 „ 132 а₁ мосѣю + ю — Г. мосиу + ю
 „ 133 б₂ землѧ — Г. земля
 „ 133 б₆ жиджѣтъ — Г. живѣтъ
 „ 135 б₂ помѣа — Г. помѣ-
 „ 135 б₉ гла — Г. глыж
 „ 135 б₁₁ вѣшиа — Г. вѣшиа
 „ 135 б₂₀ гладъ — Г. гласъ
 „ 136 а₁₀ кѣниаѣк — Г. кѣниаѣк
 „ 136 а₁₉ оукрѣ — Г. оукрѣ-
 „ 136 б₂₁ смокъиинѣ — Г. -кѣ
 „ 137 а₈₋₉ земи — Г. земли
 „ 137 б₄ -мѣа — Г. -мѣ-
 „ 139 б₁₂ ста финисъ — Г. стафинисъ
 „ 140 б₁ сѣтжъ — Г. сѣтъ-
 „ 140 б₁₀ -мѣа — Г. -мѣ-
 „ 140 б₁₅ нашъ — Г. намъ
 „ 141 б₁₁ и — Г. и
 „ 145 а₅ и — Г. а
 „ 148 а₁₃ правдѣнъ — Г. правъ дѣнъ
 „ 148 б₂₀ -льно — Г. -лено
 „ 149 б₂ -ми- — Г. -ми-
 „ 151 а₅ алѣлоутъ — Г. алелоутъ
 „ 151 б₃ отъ — Г. ото
 „ 152 б₉ код Г. изостављен је: ћко вѣ вѣкъ
     милостъ њго
 „ 154 б₁₆ вѣсѧ — Г. вѣсѧ
 „ 156 а₁₉ вѣз- — Г. вѣз-
 „ 156 б₁₄₋₁₅ и испытанаѣ — Г. испытанаѣ
 „ 157 а₅ тво- — Г. ско-
 „ 158 а₁₇ скахъ — Г. скаахъ
 „ 159 б₁₇ код Г. изостављен је: испытанаѣ заповѣди твои
     съ   съ
 „ 159 а₁₈ оутыри — Г. оутрѣ
 „ 159 б₁ опра- — Г. опра-

¹ Место манасиж ² = вѣ ³ = поидетъ ⁴ = мымъ ⁵ = грѣдааго

- Сев. 159 б₄ тъсжши — Г. тъсмчи
 „ 159 б₁₇ -рилъ — Г. -рина
 „ 160 б₇ -мле — Г. -мъе
 „ 160 б₁₁ пра — Г. пра
 „ 161 а₁₁₋₁₃ са стране: не ръци... — Г. икъ ръци...
 „ 163 б₁₈ гъ — Г. го
 „ 164 а₄₋₅ -кахъ — Г. -къхъ
 „ 164 а₁₃₋₁₄ въвлѣхъ — Г. въз...
 „ 164 б₁₇ -жено — Г. лено
 „ 168 б₈ рка — код Г. број погрешан је
 „ 168 б₁₅ -ма Ѹко — Г. матъ къ
 „ 169 б₅ -кимъ — Г. -къимъ
 „ 171 а₁ стрѣгжи — Г. стрѣгж и
 „ 171 а₁₀ отъатъихъ — Г. -чъ ихъ
 „ 171 б₁₁ мири на — Г. мирина
 „ 171 б₂₂₋₂₃ съскче въни — Г. -четъ (въ)на
 „ 172 а₁₇₋₁₈ -иште — Г. -аште
 „ 172 б₈ -снъ — Г. -снъ
 „ 174 б₆₋₇ код Г. изостављени су: илѣк въ
     достојни се Ѹкъ - Ѹко азъ похнахъ¹ Ѹко велегъ
 „ 175 б₄ благъ — Г. въ егъ
 „ 175 б₁₁ -стъ его — Г. —
 „ 175 б₁₂₋₁₃ код Г. су изостављени: оутврѣждьшомоу
 „   — земј на водахъ: Ѹко въ вѣкъ мило +
 „ 176 а₁₃ велии єдиномоу — Г. крѣ
 „ 176 а₁₇ -на — Г. -га
 „ 176 а₁₉ 1 ога — Г. юга
 „ 176 б₁₇ оръганъ чи — Г. органънъ
 „ 177 б₆ въсми² — Г. въсми

На тај начин, праву претставу о правопису и језику Ps. Sin. можемо добити тек сада када имамо потпуно научно издање Руске Академије. Ово се издање спремало дуги низ година. Нека га је зла судбина пратила: издање је било поверено С. И. Северјанову који га је спремао под руковођством Ф. Ф. Фортунатова; г. 1914. умро је Фортунатов, те је руковођство прешло на Шахматова, г. 1918. умро је Северјанов, те је штампање споменика под руковођством Шахматовљевим продужила Ј. В. Петровскаја; г. 1919.

¹ sic: м. похнахъ ² м. въсми

умрла је Петровскаја, а и Шахматов је умро у августу 1920. г. Издање је завршио Е. Ф. Карски. Ново издање чини одличан утинак, у свакоме погледу. Текст је штампан ћирилицом на доброј хартији, лепим, разговетним словима у два ступца, тако да сваки ред у издању одговара реду у рукопису; сва скраћивања задржана су. Испод текста налазимо опшiran коментар; у том су коментару дате примедбе палеографске природе, а словенски текст Ps. Sin. упоређен је са грчким текстом и са текстом других рукописа истог садржаја: Болоњским и Погодиновим. Грчки се текст наводи у случајевима кад се текст Ps. Sin. не слаже са грчким или са Болоњ. Погод., а такође и у случајевима када је текст Ps. Sin. нејасан. Ту, у напоменама испод текста, забележене су све грешке Гејтлеровог издања.

Текст споменика заузима од 1—177 стране; већи део издања, од 179—392, посвећен је исцрпном речнику, у којем су наведени сви примери сваке речи и сваког њеног облика, а тако исто и оно што одговара словенској речи у грчком тексту.

У овом речнику налазимо богату и већ срећену грађу за карактеристику споменика у гласовном, морфолошком, синтак-сичком и лексичком правцу.

Издању претходи кратак предговор (од Карског), V—VII стр., а при крају књиге налазимо многобројне снимке (11 страница). Али треба приметити да ови снимци (белим цртама на црноме) нису најбољи.

Ново издање Синајског Псалтира несумњиво је од великог значаја за старословенску граматику. Али ипак и оно не може дефинитивно решити сва питања која се тичу овог споменика, не може дати потпуну грађу за исцрпну карактеристику.

Пре свега, дефинитивна палеографска карактеристика споменика не може бити дата на основу овог издања. Снимци које налазимо у издању нису довољни за тај циљ; и сам проф. Карски, који је радио на издању по тим снимцима, вели у своме предговору (VII с.) да би било и сувише смело („рискованно“) дати палеографски опис рукописа само на основу снимака; на овим бело-црним снимцима, вели он, — слова изгледају нешто дебља него ли на обичним фотографским снимцима са појединих страна рукописа који су нађени у архиву Фортунатова. Нарочито је тешко решити, служећи се овим снимцима, питање о томе, колико је руку писало споменик.

Северјанов који је проучавао споменик по тим бело-црним фотографским снимцима разликује у своме издању више од 14 преписивачких руку, док је Гејтлер мислио на тројицу, а највише можда на шесторицу преписивача; међутим Јагић вели да су писала два преписивача, а можда и више их. Проф. Карски у предговору новом издању сумња да је број преписивача био тако велик како је мислио Северјанов; по његовом мишљењу, при непосредном проучавању самог рукописа тај би се број (14) могао лако смањити: утисак да је на појединим местима нова рука код таквог скрупулозног истраживача као што је био Северјанов — могао је зависити од промене у перу (или од новога пера) или чак и од расположења преписивачева.

На тај начин не може се ни после новог издања Ps. Sin. поуздано рећи, колико је преписивача писало тај споменик.

Међутим је ова неодређеност од значаја и за лингвистичку карактеристику споменика, јер је од значаја за лингвистичко истраживање рукописа колико је преписивача учествовало у раду: поједини преписивачи могли су претстављати различне дијалекте, а могли су се и различно понашати према своме оригиналу.

Не може се, дакле, чак и сада дати дефинитивна лингвистичка карактеристика Синајског Псалтира. Таква ће карактеристика бити могућна тек после поновног палеографског проучавања самог рукописа.

Али и поред свега тога последње издање уноси доста светlostи у познавање овог споменика.

Пре свега, наравно, јавља се питање какву слику претставља наш споменик у погледу употребе полугласника, — имајући на уму оно стање које се огледа у новом издању, јер је готово највећи део погрешака Гејтлеровог издања, као што смо рекли, у употреби полугласника. Али та страна лингвистичке карактеристике споменика сем тога што је врло компликована, проучена је у специјалној студији поклоње J. B. Петровске, те ћу се стога зауставити на њој у засебном чланку у вези са оценом те студије.

Остављајући засада судбину полугласника у Ps. Sin., ја ћу се задржати на другим странама које привлаче пажњу при проучавању новога издања. Пре свега — о иносним самогласницима.

Као што је познато, Ps. Sin. одликује се од осталих ст.-словенских споменика врло честом употребом **о** м. **ж**. Постоје две могућности за објашњење те појаве: графичка и фонетска. Слово **ж** у глагољици састоји се од два дела од којих је први слово **о**;

на тај начин, примери са **о** место иносног **о** могли би бити последица обичне непажње преписивачeve. Друга је могућност: да се у дијалекту који се огледа у споменику иносно **о** изговарало као чисто **о**.

Ново издање споменика на први поглед пружа много доказа у прилог првог, т. ј. графичког објашњења: заиста, при читању текста пада у очи, са једне стране, општа немарљивост преписивача (ма колико их било), са друге стране, слободно понашање њихово према тексту, са којега су преписивали, а оно нам открива живи изговор њихове епохе. Примера као приљпли 177₃ м. приљпти, прѣсрѣдѣк 110₁₃ м. посрѣдѣк, испљни 112₇ м. испљни, у Ps. Sin. налазимо много; а тако исто и примера у којима се огледа живи народни изговор: нечестинъ 53 м. нечестинъ ихъ, жилиште го 96₁₈ м. жилиште ёго, грѣхътъ 102 б₉ м. грѣхътъ ихъ, памѧтво 130 б₁₀ м. памѧтъ твоѣ и сл.

Али и поред свега тога чисто графичко објашњење замене **ж** са **о** изазива сумњу: пре свега ова се замена јавља прилично често,¹ много чешће него ли замена **а** са **е**; исто тако имамо и примере обратне замене **о** са **ж**: уп. 30 б₁₆ подж множ м. п:до множ (из подж множ, — у Ps. Sin. о м. ъ редовна је појава), сжкој 115₁₂. Остаје веома вероватно мишљење, које већ постоји у нашој науци, да се у Ps. Sin. огледа старословенски дијалекат са **о** место старог **ж**.

Треба додати да се једанпут у Ps. Sin. јавља **иж** м. ю: искрѣнъмој 43₁₀., али један пример није довољан.²

Што се тиче примера замене **а** са **е**, ти би се примери пре него ли примери **о** м. **ж** могли објаснити као појава графичке природе, јер таквих примера има Ps. Sin. много мање.³

¹ Гослехъ 39₆, добротѣкъ 93₁₄, заблодишъ 141₉, законопрѣстопленне 129 б₁, зѣлобе acc. s. 65 б₂₆, локъ 104₁₉ 96 б₂₁, молитво acc. s. 130 б₂₁ 144 б₁₁ 140 б₉, можемъ instr. s. 19 б₆, омотиѣ 116 б₁₃, оскодѣкъ 36₁₅, оскодѣшиъ 120₁₁, појодъ 109₁₅, помъяно 3 s. аог. 140 б₁₀, прози 137₃, роками 128₃, сътожаиштво 138 б₆ 110₃, порогаша(съ) 25₁₂, поти 109 б₁₉, оумодрнъ 136_{13—14}, глумачъсъ 83₂.

² Пример паѹчина 120₁₄ Северјанов објашњава утицајем идуће речи (лѣтка наша ћко паѹчина паѹчаахъ съ); мислим да је то објашњење могућно.

³ ичици 1 б₁₇, оусаишаше 3 pl. аог. 21₉ (у Гејтлера — ша); на тѣ 26 б₁₃, насѣдѣтъ 85₉, отготѣшиъ 49 б₃, вѣзложетъ 3 pl. praes.; поред тих случајева има и примера када је изостављен први део глагољског ѿ који одговара љирилском **е**, као што је у примерима съхраник 19₂₂, вѣзлачиј 63 б₁₀ изостављен први део слова **иж** (у другом од ових примера, можда, други део слова **ж**); у примеру лѣташтъ 121₄ место **е** у првом слогу налазимо **Э** (под утицајем идућег слога преписивач је почeo да пише **а**, али није довршио).

Али и ту треба узети у обзир при решавању питања обратне примере, т. ј. ја место ε: 1513—14 имѧн іχъ = имен(ъ)іхъ, 78 б6 имѧн м. имен. Међутим је маркантно да се обадва примера односе на положај испред и. Што се тиче примера въсѧ землиа м. въсѣ земли 78 б5 125 б4 127 б13 128 б17, тај се пример вероватно јавио услед тога што је преписивач схватио облик као nom. pl. (въскликните гви въсѧ землиа, односно въспоите . . .).

Нарочиту пажњу у погледу носних самогласника привлачи питање, да ли се у Ps. Sin. огледа почетак узајамног мешања носних вокала. Ново издање споменика у томе погледу знатно мења ону претставу коју даје Гејтлерово издање.

Наиме, издање Гејтлера пружа нам приличан број примера таквог мешања, али већина су тих Гејтлерових примера његове грешке:

З б9 лъжия g.s. — у Гејтлера лъжж, 14 б4 глы p. s. m. part. pr. — у Г. глы, 23 б19 десниця g. s. — у Г. десницж, 348 поустынж acc. s. — у Г. поустыниа, 40 а22, 41 б20 дшъ acc. pl. — у Г. дшж, 1047 земиж acc. s. — у Г. землиа, 1075 сжекдомъ — у Г. смекдемъ, 113 б12—13 землиж твојж acc. s. — у Г. землиа твојж, 118 б8 оскврънијатъ — у Г. оскврънјатъ, 12714 дшъ acc. pl. — Г. дшж, 13118 землиж acc. s. — Г. землиа, 135 б9 глы p. s. m. part. — у Г. глы, 140 б1 сътжжиши — у Г. сътжжиши, 17217—18 вънемлиште — у Г. вънемлиште, 1108 ја acc. pl. — у Г. иж, 159 б4 тъсжци — у Г. тъсжци, 156 б14—15 испытајж — у Г. испытаја.

Од примера замене које налазимо у Гејтлеровом издању остају само два: землиа као acc. s. 785 и дшж месиа g. s. 824; још један пример неправилне употребе слова за носне вокале добијамо, ако исправимо погрешку Гејтлерова издања на 9417: зориа = фабби, док Гејтлер чита зориј. Свега укупно, дакле, имамо 3 примера неправилне употребе слова за носне вокале у Ps. Sin.¹ Ова три примера у овако великом споменику, писаном толико немарљиво, не дају нам још права да изведемо закључак о почетку мешања назала у говору преписивача, у толико пре што је у једном од ова три случаја преписивач могао мислити заиста на множину: тъ съквръши зориа i слънци; текст у овом случају није давао потпуно јасних упутстава преписивачу.

¹ Што се тиче примера землиа = тънн үнн на 133 б2: ни обратијатъ сѧ покрътиъ землиа, ту немамо замене ж са и, јер је генетив тражио супин покрътиъ.

Полугласници о којима ћу проговорити у засебном чланку и носни вокали, то су два главна питања у језику Ps. Sin. за чије осветљење ново издање тог споменика пружа корисну грађу.

У погледу на друге тачке оно нам даје појединачне ситне исправке. Каткад у Ps. Sin. налазимо ж м. иж (твож 4 б13; твож ђв. 14—15 и сл.); у том погледу ново издање пружа ове примере: поустынж 348 (код Гејтлера поустыни), възкеселж 363 (код Г. възкеселж), вънжтрыждој 5921—22 (код Г. вънжтрыждој); обрнуто у новом издању имамо пърж 5б3 и съхраниж 156 б16, док је код Гејтлера погрешно штампано пърж и съхранж.

У старословенском рукопису XI. в., наравно, не можемо очекивати примера ε м. Ѳ; стога нас је морало зачудити Гејтлерово (створитъ) миε (плотъ) 6922, али ново издање даје мнѣ; обрнуто, место Гејтлеровог (и изві винограды іхъ и) смокъвниѣ(и)хъ 136 б21 у новом издању имамо смокъвниѣ. Пре бисмо могли очекивати узајамно мешање ѡ и и, али и ту појаву не можемо утврдити за Ps. Sin.: једини пример изицѣхъ 135 б7 лако се објашњује случајним изостављањем првог дела слова ѡ; што се тиче потрѣбътъ 813 које налазимо у Гејтлеровом издању, — то је Гејтлерова погрешка: у новом издању стоји потрѣбътъ.

У погледу тако званог l erenth. ново издање не мења наше закључке добијене на основу старог издања, али опет замењује Гејтлерово иќковиј 60 б11 са иќковиј, Гејтлерово (з)ми 1379 са (з)ми и Гејтлерово глouмkenъ 160 б7—8 са глouмnenъ; сем тога Гејтлерово благословиене² ново издање поправља у благословиене.

На остале тачке фонетике односе се ове исправке: место къниѧѣ (Гејтлер) 13610 треба читати къниѧѣ; место върезумъшаго 15 б3—4 (Гејтлер) — върезумъшаго; м. отълѣкъ 1716 (Гејтлер) — одълѣкъ, — уп. у Маријн. Јев. одънелиже; место сосьцој 2519 (Г.) — сосьциј.

На 3419—20 (у наслову) имамо пример ц. м. шт: о скъцае (домоу дака): код Гејтлера налазимо на томе месту неразумљиво о спъцае.

За морфологију споменика ново издање пружа мало грађе. Али свакако треба нагласити једну исправку: у издању Гејтлеровом налазимо б111: къ въ даръхъ его знаемъ естъ; на основу тога наше граматике старословенског језика наводиле су даръхъ као пример loc. pl. са наставком -ъхъ (деклинација основа на -и) од именице даръ, која припада деклинацији основа на -о (уп. Leskien §§ 56, 63).

Међутим, као што видимо из новог издања, у рукопису има не даръхъ, него каръхъ = ἐν ταῖς βάρεσιν, т. ј. облик loc. pl. именице

варь (основа на -и) место варъхъ (уп. г. пл. варъи 59₅). Друге су морфолошке исправке — ситније природе; тако на пример на 135 б₁₁ имамо вѣшиѧ а не вѣшиѧ као што даје Гејтлер. У свима другим правцима наше схватање Ps. Sin. остаје исто.

Споменик се заиста одликује правилном употребом слова за *z* и за *dz*, тако да је поуздано да се у изговору преписивача *dz* разликовало од *z*.

Само два пута у новом издању налазимо слово за *z* место слова за *dz*: вѣло 49 б₁₄ и раждѣзи 30₁₈, али се може мислiti за први пример да је штампарска погрешка, јер је та реч на овом месту доле у примедбама, а и у речнику је дата у форми вѣло. Други пример — раждѣзи припада оном делу рукописа који Северјанов везује са другом руком (10а—40а); иначе се *dz* строго разликује од *z* и у овоме делу Ps. Sin. Најприродније је такве појединачне случајеве (kad би се баш нашао и још какав пример) објашњавати тиме, што је преписивач механичким начином сачувао *z* које је било у његовом оригиналу; иначе би се случај — раждѣзи могао тумачити и тиме што је полугласник између жđ и ѕ испао, те се изговарало раждзи, т. ј. ражзи, а то се могло бележити и са ражд(ъ)зи.

Свакако је несумњиво да је дијалекат који се огледа у Ps. Sin. у смислу последњег преписа, очувао разлику између *dz* и *z*; у томе погледу нема разлике између различних преписивача Ps. Sin., ма колико их било.

Тако звано епентетско *l* врло је добро очувано у Ps. Sin. Приметио сам 268 примера групе уснени сугласник + *l* и око 45—47 отступања и то две врсте: типа земљ и типа земљи.

Може се претпоставити да су умекшани сугласници ȇ, Ȉ, Ȋ, као и ȇ у групи са усненим сугласником још чували своју умекшаност: иза њих се правилно пише ѣ, ю, ђж (ѧ и ѧ не разликују се у Ps. Sin.).

Ретки изузети, као зърж 31 б₈, милостынж 28_{14—15}, скрѣблж 36₁₁, помышлахъ 43 б₁₁, вѣнжже 92 б₂₀ и сл. могу се објаснити као остаци старијег правописа зърж, милостынж и т. д. — са знаком умекшавања изнад сугласника који је у тим случајевима у Ps. Sin. изостављен.

Сугласник с који се јавио од х услед треће палатализације био је такође мек: увек вѣж и сл., вѣсж; у примерима, као вѣж (21 б₁₉, 87₁₅, 137₅) изостављен је знак умекшаности изнад с.

Обрнуто, сугласници ც, შ, ჟ, ჩ и групе შთ, ჸდ биле су већ тврде у језику преписивача: као правило пише се ча, ცა, ჟა, შა, ცჟ, შჟ, ჟჟ и т. д., али поред тога имамо прилично примера и ცю, ცю, ჟю, შю, ჸდю, შთю, а и ჟѣ, ცѣ, ცჟ, ჟე, ჸდე: ови последњи случајеви вероватно су остаци старије епохе којој је припадао оригинал споменика. Групе ცც и ჟჟ из старије групе ჟ ქ јављају се напоредо.

Интересантни примери: ნექვестка 29₁₁ и օսկյաց(նѣկ) 34₁₉ заиста се налазе у Ps. Sin.

Вокал օ је место вѣ налазимо у речима օւսелենѣ (у различним облицима — 18 б₁₉, 39 б₈, 119 б₁₅, 128₁, 122 б₉) и օւчинанихъ 98₁₅; могло би се додуше мислiti да имамо овде префикс -օ-, а не вѣ, али имамо и обрнуто вѣ м. օ : էվելագօվոլити 97 б₂₀ (Погод. օվելագօվոլити).

Поред алтаръ и алътаръ у Ps. Sin. налазимо и алтаръ. Интересантни облик зәлъта 89 б₁₀ место злата (Чуд. зълата) треба објаснити, али тим питањем не можемо се бавити у овоме чланку.

У морфологији Синајског Псалтира налазимо доста старих црта, нарочито код глагола: стари облици аориста, -тъ у 3 л. једн. аориста (принатъ и сл.), -те у 3 л. двојине, բимъ и др. Али је све то мањом познато.

На крају ових напомена поменућу да су често и они који се интересују питањем о словенском преводу псалтира могли извести погрешне закључке на основу Гејтлеровог издања. И у томе правцу ново издање пружа научи нову грађу.

24./IX. 1924 г.

С. Кульбакин.